

Софийски университет „Св. Климент Охридски”
Факултет по класически и нови филологии
Катедра „Германистика и скандинавистика”

**Между традицията и бунта. Концепции за женска
идентичност в творчеството на норвежките писателки от
края на XIX век и първата половина на XX век.**

АВТОРЕФЕРАТ

на ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по
професионално направление 2.1. Филология (История на
скандинавските литератури – Норвежка литература)

Докторант:
Надежда Стефанова Станимирова
Зачислена със заповед
№ РО 20338/06.02.1015

Научен ръководител:
проф. дфн Майа Разбойникова-
Фратева

София, януари 2019

Дисертационният труд е написан на български език и се състои от въведение, две глави, заключение, библиография, резюме на получените резултати с декларация за оригиналност според чл. 66, ал. 2 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Съдържание на автореферата:

1. Въведение	1
1.1. Избор и актуалност на темата.....	1
1.2. Цели на работата.....	3
1.3. Предмет на изследването	5
1.4. Теоретична рамка на изследването и основни понятия.....	6
1.5. Структуриране на труда	9
2. Срещу течението: женско движение и литература, писана от жени.....	10
2.1. XIX век – характеристики на епохата.....	10
2.2. Камила Колет (1813–1895) – говорителката на „немите”	11
2.3. Амалие Скрам (1846–1905) – безмилостната критичка на брачната институция.....	17
2.4. Камила Колет и Амалие Скрам – обобщение и съпоставка.....	22
3. Между традицията и бунта в променения исторически контекст.....	25
3.1. Основни характеристики на периода от началото до средата на XX век	25
3.2. Сигрид Унсет (1882–1949) – противоречията между традиционния и новия женски идеал	26
3.3. Кора Сандел (1880–1974) – в защита на „ненаблюдаваните” съдби.....	31
3.4. Сигрид Унсет и Кора Сандел – обобщение и съпоставка	36
4. Заключение	38

1. Въведение

1.1. Избор и актуалност на темата

Подчинената позиция на жените в обществото дълго е приемана за даденост, неподлежаща на дискусия. На възникналата в резултат на това неравнопоставеност между половете и обезправяването на жените започва да се обръща целенасочено внимание чак през епохата на Просвещението (XVIII век). В този процес се включват и много писатели, както мъже, така и жени, и по този начин се поставя началото на културен и литературен дискурс по така наречения „женски въпрос“ (Срв. Honegger 1991). През XIX век този дискурс води до конкретни изисквания за повече права и преразглеждането на положението на жените в обществото от страна на самите жени: на континента се появяват първите организирани женски движения.

В Норвегия този процес е значително забавен. Причините за това се крият едновременно в относителната откъснатост на страната от останалата част от Европа и в нейната несамостоятелна позиция¹. Тези особености до голяма степен обуславят сравнително късното възникване на литература, създавана от жени, в Норвегия. За такава може да се говори едва от средата на XIX век, когато се появява първата наистина значима норвежка писателка, Камила Колет. Организираното женско движение в страната също се развива късно, едва в края на века. В това отношение Норвегия изостава не само от Европа, но и от Швеция и Дания, където се наблюдава по-ранен старт на литературата, писана от жени, и на движението за равни права (Срв. Garton 2011: 3–27).

¹ В този период Норвегия е част от Дания.

Понятието „идентичност” е въведено едва през XX век, но всъщност още по време на епохата на Романтизма в началото на XIX век започва да се обръща по-специално внимание на индивидуалността и нейното формиране, т.е. на различни аспекти на всичко онова, което според съвременните разбирания представлява идентичността на човека (Срв. Beyer 1996: 120–125). Развитието на философската мисъл и интересът към отделния индивид допълнително спомагат за преразглеждането на взаимоотношенията между двата пола и възникването на нови рефлексии по отношение на тяхната същност, които намират място и в литературата. В Норвегия също прониква просвещенската интронизация на индивида. Нараснал интерес към индивидуалността на всеки човек откриваме още в началото на XIX век, но пренасочването по-конкретно към женската индивидуалност се случва в резултат на целенасочената работа на споменатата по-горе Камила Колет. С творчеството си тя поставя жената в центъра на общественото и литературното внимание.

Литературата, създавана от жени, и представените в нея концепции за женска идентичност се превръщат в предмет на редица литературни изследвания в Норвегия през XX и XXI век. Основната част от тях са издадени по време на втората вълна на феминистичното движение или по-точно през 70-те и 80-те години на XX век (Срв. Moi 2014: 139). В края на XX и началото на XXI век фокусът на литературните и социологическите изследвания в страната се насочва към различни аспекти на идентичността на жените, и става по-тесен, по-диференциран и детайлен. Впечатление прави фактът, че въпреки своята многобройност, изследванията на женското творчество в Норвегия не предоставят сравнителен анализ на литературната продукция на отделните авторки и заложените в произведенията им представи за женска идентичност на фона на разгръщащото се женско

движение с всичките му вътрешни противоречия и противопоставяния. Търси се по-скоро общият преглед на постигнатото от отделните писателки чрез обстоен анализ на обществената им дейност и/или анализ на отделни техни творби. Липсва задълбочено изследване на взаимосвързаността или приемствеността между норвежките авторки по отношение на женската идентичност, основната разглеждана в настоящата дисертация проблематика. Въпреки наличието на интерес към норвежката литература в България, засега и тук не съществува по-пространно представяне или анализ на норвежката литература, писана от жени, по отношение на проблема за формирането и трансформациите на моделите на женската идентичност в литературните текстове. Освен от констатираната ниша в изследванията дисертационният труд е мотивиран и от желанието да допринесе като цяло за сравнителния анализ на творчеството на разглежданите в него писателки, а така също и за по-близкото запознаване на българската публика със спецификите на техните произведения.

1.2. Цели на работата

Главната цел на изследването е да проучи концепциите за женска идентичност, заложи в творчеството на норвежките авторки и начините, по които те са реализирани в произведенията. За да се постигне това се обръща специално внимание на обрисувването и характеризирането на междучовешките взаимоотношения в разглежданите творби, в частност тези в рамките на семейството и брака като две от най-важните обществени единици, що се отнася до ролята и мястото на жената в обществото.

Първата задача на дисертационния труд е целенасочено да се потърсят прилики и разлики между реализациите на женската идентичност в определени, често описвани в литературата, ситуации и да се направи опит да

бъдат открити причините, обуславящи възникването на такива прилики и разлики. Целта е да се проследи еволюцията на концепциите за женска идентичност в литературната продукция на норвежките писателки от края на XIX и първата половина на XX век и да се провери до каква степен между различните етапи в тяхното развитие съществуват приемственост и взаимодействие, доколко те са повлияни от особеностите на епохата и от предпоставките, обуславящи живота и творчеството на авторките. И обратно – доколко с литературната си продукция си те успяват да променят обществените представи за женска идентичност или да повлияят върху тях.

Оттук произтича и втората задача на изследването: Да установи дали са налични връзки между женското движение и разглежданите писателки и да достигне до заключения относно значението на женското движение и извоюваните чрез него права за жените за творчеството на избраните авторки. Дисертационният труд в тази посока търси допирните точки между литературния дискурс и неговите взаимодействия с реалната ситуация на женското движение, прави се опит да се изясни до каква степен литературата и реалността взаимно си влияят.

Третата задача е да се потърсят връзките между произведенията, писани от жени в различен исторически и социален контекст, с цел да се направи съпоставка между тях и да провери дали би могло да се говори за приемственост между писателките от едно поколение и тези от следващото.

Четвъртата задача на изследването е да се проучи и до каква степен специфичното скандинавско наследство, от една страна, и влиянието от Европа и света от друга оказват въздействие върху творчеството на включените в изследването авторки и кое от двете взема превес.

Последната задача на дисертационния труд е наратологичното наблюдение на текстовете, а целта е да се прецени дали при представянето на

женската идентичност се наблюдава предпочитание към или по-специфична употреба на определени наратологични подходи и техники, най-вече що се отнася до избора на разновидност на разказвачески глас, посредством който са представени женските персонажи, и доколко този избор оказва влияние върху начина, по който женската идентичност е представена в творчеството на различни писателки.

Тези задачи не се осъществяват в посочената последователност, а често пъти паралелно и във взаимовръзка.

1.3. Предмет на изследването

Предмет на изследването е норвежкото женско творчество, създавано в края на XIX и началото на XX век. Изборът на разглеждания времеви период е предопределен от факта, че той се характеризира с динамично развитие на този тип литература и увеличен интерес към нея. По това време възниква и започва своята дейност и организираното женско движение в страната, което прави възможно проследяването на наличието или липса на взаимовръзка между него и включените в дисертационния труд авторки, както и на начините, по които придобитите в резултат от неговата дейност предимства за жените, оказват влияние върху живота и творчеството на писателките. Не на последно място в този период се появяват и целенасочени литературни изследвания на спецификите на женската идентичност и нейните прояви.

За целите на изследването е избран корпус от произведения, състоящ се почти изцяло от романи. Романът е предпочетен поради жанровите си специфики, предоставящи повече възможности за задълбочен анализ на формирането и реализациите на представените в него модели на женска идентичност. По-голямата дължина на повествованието улеснява проследяването на еволюцията на женската идентичност във времето. Там,

където е уместно, са включени и полемичните трудове на избраните авторки, които са от значение за разглежданата в дисертационния труд тема.

Четири писателки в центъра на анализа са подбрани въз основа на голямата им значимост за норвежката литература, писана от жени, от една страна, и пряката обвързаност на техните произведения с темата на изследването от друга. Обстойно са разгледани тези техни творби, които предлагат нов поглед върху женската идентичност и се фокусират главно върху проблематика, която е пряко свързана с концепциите за женска идентичност и положението на жените в обществото. В допълнение анализирани произведения описват единствено събития и положения, характерни за епохата, в която са създадени, тъй като дисертационният труд се основава на вярването, че между литературата и конкретната социална, политическа и историческа действителност съществува пряка връзка. С цел да се проследи по какъв начин се осъществява тази връзка избраните творби са анализирани и синхронно, и диахронно.

1.4. Теоретична рамка на изследването и основни понятия

При анализа на произведенията, включени в изследването, са приложени практиките на новия историзъм. Вероятно най-интересната отличителна негова черта е, че той не се характеризира с конкретна и еднородна теоретизация, а обединява различни критически подходи. Като литературоведски и културоведски подход новият историзъм предоставя възможности за разглеждане и анализ на литературата без съобразяване с границите между различни дисциплини. Според идеите на новите историци литературата не съществува в пълна изолация от заобикалящата я действителност и историята, а се намира в непрестанно взаимодействие с тях. Литературните творби са възприети едновременно като продукт и

производител на смисъл, а при тълкуването им се вземат предвид три основни за представителите на новия историзъм фактора: авторът, социалните дадености и текстът (Срв. Greenblatt 1989).

Въпреки своята разнородност и липсата на единна теория, основните характеристики на новия историзъм биха могли да бъдат обобщени по следния начин:

1. Всеки акт на изразяване е вписан в мрежа от материални практики.
2. Всеки акт на демаскиране, критика и опозиция използва средствата, които осъжда, и рискува да стане жертва на практиката, която разобличава.
3. Литературните и нелитературните текстове циркулират неразделно едни от други.
4. Нито един дискурс, художествен или архивен, не дава достъп до неизменни истини и не е израз на неизменна човешка природа.
5. Критическите методи и езици, които могат адекватно да опишат културата при капитализма, участват в икономиката, която описват.
(Срв. Veese 1989: xi)

В настоящото изследване са възприети тези методи на новия историзъм, които са най-подходящи за неговите цели: схващането, че литературата и историята са взаимосвързани, настояването за наличието на връзка между литературните и нелитературните творби, вярването, че нито авторът, нито литературният критик биха могли да се отделят от своя социален и исторически контекст.

Тъй като основният акцент в дисертационния труд пада върху концепциите за женска идентичност и начините, по които тя се реализира, става необходимо въвеждането на работно определение на понятието „идентичност“, което да бъде използвано при анализа на избраните

произведения. За да се достигне до него са взети предвид теориите за идентичността и нейното формиране на психолога Ерик Ериксон, социолога Ървинг Гофман и философа, социолог и психолог Джордж Хърбърт Мийд. Избрани са именно тези три теории, защото те са едни от най-влиятелните що се отнася до тази тематика. От друга страна и трите предполагат донякъде различен поглед върху идентичността и начините, по които тя се формира, тъй като подхождат към нея от различни посоки и чрез методите и средствата на различни научни дисциплини.

Понеже изследването се интересува именно от взаимовръзката между историята и литературата, между обществото и идентичността от особена важност е теорията на Ериксон, която въвежда и анализира именно обществото като основен фактор при формирането на идентичността. Психоисторичният аспект на теорията на Ериксон (анализирането на развитието на идентичността във времето) също е от особено значение за дисертационния труд, защото предоставя допълнителен подход към анализа на представената в литературните произведения женска идентичност (Срв. Erikson 1959).

Това, което изследването заимства от Гофман, е представата за идентичността като нещо, възникнало в резултат на изискването от страна на обществото човек да играе определени роли в определени ситуации и да се съобразява с обществения морал в поведението си. За дисертационния труд от най-голямо значение е съществената роля на обществото и обществения морал върху човешката, в частност женската, идентичност (Срв. Goffman 1956).

Теорията на Мийд е полезна за целите на изследването най-вече с фокуса върху социализацията и ролята на общуването за формирането на идентичността. Подобно на Мийд в дисертацията се изключва възможността

за възникване на идентичност извън пределите на комуникацията и обществото (Срв. Mead 1972).

За целите на изследването се въвежда следната работна дефиниция на понятието „идентичност“: възникналата в процеса на общуването, подчинена на обществения морал и променяща се с времето съвкупност от приеманите от индивида роли, формиращи неговата представа за себе си и оказващи влияние върху начина, по който той се отнася към другите и към света.

При наратологичния анализ на избраните произведения е използван терминологичният инструментариум, създаден от Жерар Женет. Той е един най-обхватните в областта на наратологията и е особено подходящ при задълбочен анализ на литературни творби. За дисертационния труд от най-голямо значение са анахроните и разновидността на разказваческия глас, защото именно те оказват най-значимо влияние върху начина на представяне на идентичността на персонажите (Срв. Genette 1980).

1.5. Структуриране на труда

Дисертацията се състои от въведение, две глави и заключение. Първата глава е посветена на писателките, поставили началото на норвежката литература, създавана от жени, Камила Колет и Амалие Скрам, и начина, по който те проправят път пред последвалите примера им авторки. Във втората глава са обособени две писателки, които творят в началото на ХХ век и в периода между и след двете световни воени – Сигрид Ундсет и Кора Сандел.

Всяка глава започва с описание на епохата, в която творят авторките, кратък преглед на биографичните им данни, най-съществените влияния върху творчеството и личността им и обзор на цялостната им литературна продукция. Този формат е предпочетен, тъй като най-добре онагледява въздействието на обществените, културните и литературните процеси върху

писателките, както по отношение на формирането на тяхната собствена идентичност, така и по отношение на творчеството им. Така от една страна в съгласие с разбиранията на представителите на новия историзъм, се проследява взаимодействието между литература, общество и писател, а от друга се проверява как формирането на идентичността на отделните писателки и начините, по които те я реализират, влияят върху представянето на идентичността на техните женски персонажи. Към анализ на конкретните произведения се пристъпва, едва след като са разкрити спецификите, определящи тяхното създаване. Всяка авторка и нейните творби са разгледани и изследвани поотделно, но в края на главата се прави опит за съпоставка между писателките от един и същи период, намиране на допирни точки между тях и изследване на степента на взаимодействие и взаимно влияние между тях, епохата и женското движение. Също така се прави преглед и на оценките, които произведенията получават при излизането си. Подобен преглед позволява да се видят реакциите на съвременниците към предложената за обсъждане проблематика, свързана с темата за жените и тяхното място в обществото.

2. Срещу течението: женско движение и литература, писана от жени

2.1. XIX век – характеристики на епохата

Тази точка от дисертационния труд съдържа детайлно представяне на историческите, културните, социалните и литературните особености, оказали влияние върху обществения и културния живот в Норвегия през XIX век. Макар фокусът на изследването да е литературата, писана от жени, от края на века, в тази точка са представени и фактори и събития от началото и средата

му, защото те оказват решаващо значение за правилното разбиране на развитието на литературата и обществения живот в страната. развитието на Норвегия през XIX век е особено динамично и налага подобно по-разширено представяне. Голяма част от предпоставките за протичащите в края на века процеси биха могли да бъдат открити при изследването на предходните десетилетия.

Подобно по-разширено представяне се налага и с цел да бъдат проследени процесите, водещи до възникването на организираното женско движение в страната, и да стане възможна съпоставката между положението на жените в началото и края на века. Зараждането на литературата, създавана от жени, в Норвегия също се случва преди края на века. Важно е да се потърсят причините за сравнително късното развитие на този тип литература в страната. Не на последно място разпространените в началото на века разбирания за същността и възпитанието на жените оказват директно влияние върху някои от включените в изследването писателки. Това превръща краткия им преглед в задължителен с оглед да бъде проследено взаимодействието между историческа епоха, автор и литература, което изисква избраната за целите на дисертационния труд, съобразяваща се с практиките на новия историзъм, методология. Най-съществените исторически промени, както и развитието на литературата и женското движение в Норвегия са обстойно изследвани в точка 2.1.1. от дисертацията. Влиянието на европейските и специфичните за Норвегия и Скандинавия литературни течения на свой ред е проучено в точка 2.1.2.

2.2. Камила Колет (1813–1895) – говорителката на „немите”

Камила Колет е не просто първата наистина значима норвежка писателка. Тя е тази, която дава тласък на развитието на литературата, писана

от жени, в страната и спомага за поставянето на женските въпроси на дневен ред. Това обуславя огромната ѝ важност за изследването и абсолютната необходимост от включването ѝ в него, макар да налага леко разширяване на времевите му рамки с цел привличането и на две основополагащи нейни произведения, създадени в средата на XIX век. При работата с тях дисертационният труд се опира на разработките на Будил Еспедал (Espedal 1977), Кристин Йорясетер (Ørjasæter 2003), Джанет Гартън (Garton 1993) и др.

За превръщането на Камила Колет в първопроходец, що се отнася до литературата, създавана от жени, в Норвегия, съществено значение изиграва семейният ѝ произход. Тя е от семейство от съсловието на ембетсманите² и получава традиционното възпитание. Този факт оказва решаващо влияние и върху формирането на идентичността ѝ, и върху творчеството ѝ. Негативните последици, до които води традиционното възпитание за жените, се превръщат в първата тема, към която писателката се опитва да насочи общественото внимание с помощта на есето „Размислите на една плетачка” (1842). Значимостта на това есе за изследването се определя не само от факта, че то е първото включване на авторката в обществените дебати, но и от факта, че в него тя повдига теми, основополагащи за цялостното ѝ творчество: разликите във възпитанието и образованието между мъжете и жените, неравнопоставеното и ограничено положение на жените и липсата на уважение към тяхната личност и труд. Камила Колет отстоява разбирането, че мъжете и жените са духовни партньори и предоставянето на еднакви

² Когато става част от Дания, Норвегия губи своята аристокрация. В резултат на това с течение на времето ембетсманите, наименованието, което в страната се дава на държавните служители, заемащи предимно ръководни постове в обществото, постепенно заемат позиция, сходна с тази на аристокрацията в други страни и се превръщат в класата, която определя разбиранията за добър вкус и благоприличие в Норвегия.

възможности за духовно и интелектуално развитие и на двата пола би довело само до положителни резултати за техните представители.

Тези теми са застъпени и в единствения роман на писателката, „Дъщерите на губернатора” (1954, 1955). В него тя разработва вложената в „Размислите на една плетачка” обществена критика и предлага илюстрация на последиците, до които традиционното възпитание и образование водят за жените. Критиката си авторката осъществява главно посредством образа на протагонистката в романа, Софие, представителка на съсловието на ембетсманите, към която принадлежи и създателката ѝ. С помощта на постепенното разкриване на идентичността на Софие се илюстрира пагубното влияние на разпространения в тази епоха женски идеал. В течение на повествованието писателката майсторски показва по какъв начин той бива налаган на младите момичета (точка 2.2.5.3. в дисертацията) и колко огромни са всъщност различията във възпитанието и образованието на младите мъже и жени. Тя постига това като разкрива как различният достъп до познание, и академично, и житейско, и ограниченията, произлизащи от традиционните женски и мъжки роли, създават преграда, възпрепятстваща развитието на положителна идентичност у жените и възможностите за осъществяване на пълноценна връзка между тях и мъжете. Самото общество, чрез застъпваните в него морал и норми, действа ограничаващо върху реализациите на женската идентичност и пречи на развитието на взаимен и ползотворен обмен на знания и опит между двата пола (точка 2.2.5.7 в дисертацията).

Камила Колет разглежда женската идентичност въз основа на пряката ѝ взаимосвързаност с мъжката и осъзнава, че, за да настъпят положителни промени за жените, е необходимо да се променят не само тяхното възпитание и образование, но и тези на мъжете. При формирането и реализацията на идентичността си двата пола са взаимно зависими един от друг, тъй като

техните роли и задачи в обществото са директно обвързани с половата принадлежност и дефинирането на тяхната идентичност обикновено се случва на фона на тази на противоположния пол. Това разбиране за формирането и развитието на идентичността на Камила Колет е завидно модерно само по себе си.

Взаимосвързаността между двата пола в това отношение е най-видима в начина, по който авторката избира да представи протагонистката в романа. Достъп до нейната собствена перспектива добиваме чак след 50 страници. Дотогава я опознаваме единствено през погледа на частния учител на нея и брат ѝ, Колд. Представянето на Софие през перспективата на Колд е от съществено значение не само защото разкрива взаимосвързаността между формирането и развитието на идентичността на двата пола (впоследствие той се превръща в един от най-значимите мъже в живота на героинята), но и защото онагледява разпространеното през тази епоха разбиране за мъжете като анализиращи и наблюдаващи, а за жените – като обект на наблюдение. Комбинирането на хомодиегетичната перспектива на Колд с тази на Софие илюстрира и невъзможността двата пола да достигнат до пълно познание за другия поради коренно различните им изходни позиции. Добавянето на хетеродиегетичен разказвачески глас с нулева фокализация допълнително разобличава недостатъците на възпитателната и образователната система определяща формирането и развитието на идентичността на двата пола (точки 2.2.5.2. и 2.2.5.5. в дисертацията).

С „Дъщерите на губернатора“ Камила Колет цели да постави под въпрос традиционния женски идеал и да допринесе за създаването на възможности за равностоен съюз между двата пола. Тя не настоява за юридически или правни реформи, а за предоставянето на повече свобода за реализация на женската идентичност и по-голямо уважение към приноса на

жените към обществото. Писателката осъжда изолирането и отхвърлянето на образованите жени от страна на обществото и държи то да признае валидността и на тази реализация на женската идентичност (точка 2.2.5.6. в дисертацията). Камила Колет не достига до по-смели и драстични изисквания за еманципация на жените. За нея е необходимо те първо да получат възможност да дават израз на чувствата и мислите си, да придобият достъп до повече полезно познание, за да могат да променят не само начина, по който се държат, но и начина, по който мислят. Според авторката придобиването на по-добро разбиране за себе си и развиването на самоуважение стои в основата на създаването на положителна женска идентичност. По този начин Камила Колет призовава към своеобразна, насочена навътре, еманципация, а разбиранията ѝ влизат в противоречие с целите на женското движение в Европа и по света. То е ориентирано главно към постигането на реформи, предоставящи, така да се каже, външна еманципация на жените.

Това противоречие е затвърдено в късното есеистично творчество на писателката. В своите сборници с обществено-критични есета „От лагера на немите” (1877) и „Срещу течението” (1879, 1885) тя открито се застъпва за разбирането, че предлаганите от женското движение промени биха били от полза за жените, само ако се осъществяват в комбинация с предлаганата от нея вътрешна еманципация. Камила Колет настоява, че жените не биха могли да се възползват пълноценно от новите си права и преимущества, ако първо не се промени начинът им на мислене. С това тя отново показва завидно модерно разбиране за начините на реализация на идентичността и се включва в специфичния за Скандинавия по-мек вариант на феминизма, който призовава към плавно и постепенно подобряване на положението на жените в

обществото за сметка на радикални и драстични методи, застъпвани от някои поборници за женски права в останалите европейски страни и САЩ.

Тези сборници са от съществено значение за дисертационния труд и защото в тях Камила Колет разширява фокуса на своята критика и насочва общественото внимание към нови теми като положението на вдовиците в страната, недостатъците на годежите в съвременното ѝ и начините, по които се осъществява общуването между младежите от двата пола. Същевременно тя задълбочава и критиката си на недостатъците на брачната институция (точка 2.2.6.2.1. в дисертацията) и за първи път говори за необходимостта от законодателни промени, които биха се отразили благотворно на жените в страната (точка 2.2.6.2.3. в дисертацията). В тези сборници се съдържа също критика на двойния стандарт, който критиците прилагат по отношение на мъжете и жените писатели (точка 2.2.6.2.2. в дисертацията), както и първото литературно-критично изследване на съвременната европейска и норвежка литература от женска перспектива в Норвегия (точка 2.2.6.1. в дисертацията). Това изследване не само предлага съвсем ново разбиране за някои от най-популярните по това време романи, но и целенасочено търси връзките между литературата и действителността.

Подобно на представителите на новия историзъм, Камила Колет изхожда от убеждението, че съществува взаимна зависимост между обществото и литературата: обществото предопределя литературата (контекст, интерес, читателска публика), а литературата на свой ред въздейства върху обществото и го променя. От тази позиция тя се обръща към литературата, за да направи сравнение между общественото положение на жените и мястото им в литературата на съвременността. Авторката забелязва, че, неми в реалността, жените нямат глас и в литературата. Чрез пропагандирането на погрешен идеал за женственост, литературата на свой

ред е отнела правото на глас на жените. Според Камила Колет именно липсата на право на глас прави този идеал погрешен. Тя апелира към писателите да помогнат на жените да намерят гласовете си и да реализират истинския си потенциал.

Чрез литературната си дейност Камила Колет не само насочва общественото внимание към положението на жените, но и вдъхновява както представителите на женското движение, така и много автори да продължат борбата ѝ и прави възможно повдигането на нови въпроси, засягащи женската съдба и идентичност, от страна на други писателки като последвалата примера ѝ Амалие Скрам.

2.3. Амалие Скрам (1846–1905) – безмилостната критичка на брачната институция

След Камила Колет Амалие Скрам е авторката, спомогнала в най-голяма степен за насочването на общественото внимание към женската проблематика и развитието на литературата, създавана от жени, в Норвегия. Този факт прави включването ѝ в дисертационния труд задължително. Подобно на своята предшественичка, тя самата също е получила традиционно възпитание, предопределило житейския ѝ път. Липсата на информация относно сексуалността превръща досега с физическата страна на брака в шок, от който тя дълго време не успява да се отърси. До голяма степен негативните ѝ лични преживявания предопределят избора ѝ в произведенията си да обърне критиката си срещу недостатъчно доброто образование на жените и двойните стандарти по отношение на сексуалността. Брачната институция в частност става обект на безмилостната ѝ критика в поредица от романи, наричани „ekteskapsromaner” или романи, посветени на брака. За изследването те са от най-голямо значение, тъй като фокусът в тях

пада върху начините, по които женската идентичност се реализира в рамките на брака, и различните фактори, влияещи върху нейното проявление. При техния анализ в дисертационния труд се прилагат и резултатите от изследванията на Ирене Енгелстад (Engelstad 1988), Май Бенте Бонви (Bonnievie 1977), Рагни Беркелюн (Bjerkelund 1989), Боргхилд Кране (Krane 1951) и др.

В първия роман от тази поредица, „Констанс Ринг“ (1885) Амалие Скрам разкрива как приучаването на жените да се ориентират спрямо мъжете и да им се подчиняват във всички сфери от живота води до развиването на нестабилна идентичност, почиваща почти изцяло върху мъжкото мнение. Тази нестабилна идентичност е допълнително отслабена от сблъсъка с реалностите на брачния живот. Възпитанието и образованието на жените се оказват лишени от практическо приложение, защото не ги подготвят за това, което ги очаква. Яркия контраст, който възниква между живота на жените преди брака и очакванията им за него от една страна и реалността от друга създава чувство на несигурност и неудовлетвореност у жените и стремеж към връщане назад към времето, когато не са били изолирани изцяло в рамките на брачния съюз. Сблъсъкът със сексуалността, за която жените не разполагат с никаква информация преди брака, също оказва отрицателно влияние върху тях. Очакването от целомъдрени девойки изведнъж да се превърнат в сексуални обекти, готови да задоволят всички потребности на мъжете си в тази сфера, предизвиква вътрешно противоречие между представата за себе си, с която жените са израснали, и тази, която съпрузите им се опитват да им наложат. Осъзнаването, че мъжете не се сблъскват с подобен конфликт, тъй като от самото начало им е предоставена възможност за свободна сексуална реализация, само засилва вътрешното противоречие у жените. В романа бракът е представен единствено като източник на негативни преживявания за

протагонистката и фактор, довел до постепенната загуба на чувство за стабилна идентичност и решението накрая тя да сложи край на живота си (точка 2.3.4.1.2. в дисертацията).

Пълната финансова зависимост на жената от мъжа в брака също е обект на критика и още един от факторите, които оказват негативно въздействие върху жената. Амалие Скрам разбира, че бракът все още е единственият начин на реализация за жените от по-висшите класи на обществото и не призовава към негово премахване, а просто настоява за предоставянето на повече възможности за реализация на жените в неговите рамки и намаляване на зависимостта им от техните съпрузи (точка 2.3.4.1.3. в дисертацията). Не на последно място в „Констанс Ринг“ тя насочва вниманието и към различията между положението на представителките на различните класи, водещи до невъзможността за пълноценно взаимно разбиране между тях. По този начин още тук авторката загатва за разбирането, че жената не е обща категория, на която може да се даде единна дефиниция. Животът на представителките на различните класи е свързан с различни предпоставки и предизвикателства. Членовете на феминистичното движение осъзнават това едва в средата на XX век, самият факт, че Амалие Скрам го забелязва, макар и да не се съсредоточава по-задълбочено върху него, подчертава проницателността ѝ по отношение на темата, за която пише, и подчертава значимостта ѝ за целите на изследването (точка 2.3.4.1.4. в дисертацията).

Темата за различията между представителките на различните класи е продължена в романа „Люсие“ (1888), в който писателката изследва какво би се случило, ако и двамата партньори имат сексуален опит преди брака. За тази цел тя създава протагонистка, представителка на работническата класа, която се омъжва за своя любовник (представител на буржоазията). В резултат на сключването на този брак между представители на две различни класи

възниква конфликт между разбиранията за женска идентичност у съпруга на Люсие, Гернер, и собствената идентичност на героинята, формирала се под влиянието на социалната среда и възпитанието ѝ. Гернер се опитва да наложи на Люсие своя женски идеал, съвпадащ с традиционния женски идеал в неговата класа, но среща затруднения. Въпреки желанието си да се адаптира към новата среда, в която е попаднала, протагонистката не е в състояние драстично да промени идентичността си. Тя се е утвърждавала с годините и не подлежи на категорична промяна. Борбата за надмощие между двамата съпрузи води до негативни последици и за двамата им, но най-вече за Люсие, у която наблюдаваме заплашителна дестабилизация на идентичността, сходна с тази, на която става жертва и Констанс (точка 2.3.4.2.2. в дисертацията).

„Люсие” предоставя още един добър пример за невъзможността да се постигне пълно разбирателство между жените, представителки на различни класи. Това се осъществява посредством образа на госпожа Карен Райнертсон, която се опитва да окаже подкрепа на героинята, но в крайна сметка се проваля, точно защото позицията, от която изхожда, е напълно различна от тази на Люсие (точка 2.3.4.2.3. в дисертацията). Романът е отлична илюстрация на липсата на реални възможности жените да променят живота си. Протагонистката се опитва да се промени, за да угоди на Гернер, но устойчивостта на идентичността ѝ, базирана до голяма степен на ролеви приписвания, и липсата на подкрепа от страна на обкръжението ѝ не ѝ позволяват това. Тя не е в състояние да приеме различна от вече наложената ѝ от обществото роля (точка 2.3.4.2.4. в дисертацията).

И следващият роман от тази поредица, „Госпожа Инес” (1891), е своеобразен експеримент. В него Амалие Скрам търси факторите, водещи до развиването на фригидност у жените. Авторката възприема фригидността като феномен, който е широко разпространен сред жените, и намира

причините за нея в ограниченията, които обществото налага върху свободната реализация на женската идентичност и сексуалност. За нея фригидността е реакцията на жените към всички ограничения и невъзможността реално да повлияят на съдбата си. Невъзможността да задоволят личните си потребности се превръща в неспособност да достигнат до сексуално удовлетворение. Амалие Скрам проследява опитите на своята героиня да преодолее фригидността като даде свободен израз на сексуалността си, но разкрива, че опитите за еманципация на жените са обречени на неуспех, докато засягат само една сфера от живота им. Едва когато се сдобият с по-голяма свобода във всички сфери, ще стане възможно създаването на стабилно чувство за идентичност и преодоляването на фригидността, играеща ролята на защитен механизъм срещу реалността, която не е в състояние да задоволи очакванията на жените (точки 2.3.4.3.2. и 2.3.4.3.3. в дисертацията).

Последният „ekteskapsroman”, „Предадени” (1892), е и първият, в който писателката разширява фокуса си и върху положението на мъжа в брака. В тази творба тя отново критикува недостатъците на възпитанието на жените, но за първи път предлага обстоен анализ на ефектите от него не само върху омъжените жени, но и върху техните съпрузи. Това е постигнато с помощта на специфичната употреба на хомодиегетичен разказвачески глас с вътрешна фокализация. И в четирите си произведения, посветени на брака, Амалие Скрам използва едновременно хетеродиегетичен разказвачески глас с външна фокализация и хомодиегетичен разказвачески глас с вътрешна фокализация, който съвпада с перспективата на протагонистите в произведението. „Предадени” е първата творба в тази поредица, в която фокусът върху перспективите на жената и мъжа е почти еднакъв. Във всички останали романи се наблюдава превес на перспективата на жената. Мъжката

перспектива служи като контраст на женската или като помощно средство, с което се разкрива развитието на идентичността на героините. Равномерното разпределение между женската и мъжката перспектива прави „Предадени” уникален и засилва представата, че развитието на женската и мъжката идентичност е взаимосвързано и взаимозависимо. За това се намеква и в предишните творби, но едва тук се подчертава в толкова голяма степен. Синхронното и сравнително разглеждане на романите от тази поредица позволява да се проследи еволюцията в разбиранията на писателката за женската идентичност, а изразените в „Предадени” изумително модерни възгледи по тази тема придават допълнителна стойност на произведението от гледна точка на дисертационния труд.

С помощта на своите „ekteskapsromaner” Амалие Скрам изтъква огромните разлики във възпитанието и образованието на жените и мъжете като причини за възникването на конфликти между тях в брака и пречки пред постигането на пълноценен съюз между тях. Прекалено големите ограничения, налагани на жената, вредят на развитието и реализацията на нейната идентичност. Те обаче влияят и на мъжа, тъй като той не успява да намери партньорката, която търси и от която се нуждае. Щастливият брак става възможен единствено ако и на двамата партньори се предоставят свобода за реализация и по-добро възпитание и образование (точки 2.3.4.4.3. и 2.3.4.4.4. в дисертацията).

2.4. Камила Колет и Амалие Скрам – обобщение и съпоставка

И при Камила Колет, и при Амалие Скрам се наблюдава влияние от страна на епохата както по отношение на формирането на собствената им идентичност, така и по отношение на характеристиките на

творчеството им. И двете авторки насочват общественото внимание към неравнопоставеното положение на жените, но се съсредоточават върху различни проблеми. Фактът, че Амалие Скрам пише за сексуалната страна на брака, а не за обстоятелствата, водещи до неговото сключване, се дължи не само на предпоставките, обусловили личното ѝ развитие, но и на това, че Камила Колет вече е подложила втората тема на обстойна критика. Между двете писателки съществува приемственост, породена от общия им фокус и вдъхновението, което Амалие Скрам черпи от творчеството на Камила Колет (Амалие Скрам рецензира сборника „Срещу течението” на Камила Колет и му дава изключително висока оценка).

И Камила Колет, и Амалие Скрам представят своите героини единствено в сферата на дома. Това обстоятелство е обусловено отчасти от факта, че нито една от тях не се противопоставя на представата за брака като основна форма на реализация за жените. И двете настояват само за подобряване на положението на жените в неговите рамки и апелират за постигането на вътрешна еманципация за жените. Това обяснява защо и двете не се включват в организираното женско движение в страната. Техните цели и целите на движението се разминават и макар неговите представители да черпят вдъхновение от творчеството на двете писателки и то да работи в полза на жените, между авторките и движението не съществува пряко обвързване.

Тъй като самите те са представителки на съсловието на ембетсманите (Колет) и буржоазията (Скрам), във включените в дисертацията произведения двете писателки пишат главно за положението на жените от своите собствени класи. На разликите между жените от по-висшите и по-ниските класи внимание обръща само Амалие Скрам, но единствената нейна героиня, която е работила извън дома (Люсие), въпреки това е представена

главно в рамките на брака. Фокусът върху представителките на по-висшите класи предоставя допълнителна мотивация за избора на сфера, в която те да бъдат представени – представителките на тези класи са ограничени главно именно в сферата на дома.

Употребата на наратологични средства от страна на двете авторки също е много сходна. И двете си служат с комбинация между хетеродиегетичен и хомодиегетичен разказвачески глас, за да представят своите протагонистки. Единствената съществена разлика, която се забелязва тук е предпочитането на хетеродиегетичен разказвачески глас с нулева фокализация от Камила Колет, докато Амалие Скрам избира хетеродиегетичен разказвачески глас с външна фокализация. Тази разлика е обусловена до голяма степен от особеностите на епохата, в която творят двете писателки и влиянието на литературните течения върху тях.

В творчеството на Камила Колет и Амалие Скрам е налично влияние и от света, и от родината, което го прави едновременно характерно за родината им и общовалидно. Двете авторки обръщат внимание на въпроси, някои от които звучат актуално и до днес, и призовават към по-положително представяне на жените в обществото и литературата и повече възможности за реализация в рамките на семейството и брака. Техните усилия в тази насока са от огромно значение за норвежките и спомагат за постигането на известен напредък, от чийто плодове могат да се възползват писателките от следващото поколение като Сигрид Унсет и Кора Сандел.

3. Между традицията и бунта в променения исторически контекст

3.1. Основни характеристики на периода от началото до средата на XX век

Началото на XX век е обвързано с големи промени за Норвегия, отнасящи се както до положението на страната като цяло, така и до положението на жените в частност. Поради голямото си значение за целите на дисертацията те са подробно разгледани в точка 3.1.1.

Този период е динамичен и по отношение на литературата. В Норвегия се разпространява влиянието на нови литературни течения, възникнали в резултат на настъпващите обществени промени (точка 3.1.2. в дисертацията), а литературата, писана от жени, следва общите литературни течения и моди, като поставя свои акценти и въвежда различни теми и гледни точки (точка 3.1.3. в дисертацията). Представянето на гореспоменатите фактори спомага да се проследи взаимодействието между характеристиките на епохата и разглежданите във втора глава авторки и създава предпоставки за по-добро разбиране на характеристиките на творчеството и личностите им, което на свой ред обуславя включването му в изследването.

3.2. Сигрид Унсет (1882–1949) – противоречията между традиционния и новия женски идеал

Сигрид Унсет е интересна и като писателка, и като човек. Макар животът ѝ да е доказателство, че една жена е способна да съвместява работата и грижите за семейството, в творчеството си тя категорично се застъпва за традиционните разбирания за двата пола и съответстващите им роли, изключващи функции на жената извън семейството. Дори тази особеност сама по себе си е достатъчна, за да наложи привличането ѝ към изследването, но това, което го прави абсолютно задължително, е фактът, че тя е първата норвежка авторка, лауреатка на Нобелова награда по литература, а произведенията ѝ предлагат изключително богат асортимент от многостранни и реалистично представени женски персонажи. Анализът в дисертацията е ограничен до два от съвременните романи от ранното ѝ творчество и един сборник с полемични статии. Този избор е продиктуван от факта, че в избраните творби се наблюдават специфични проявления на женската идентичност, които не са обект на литературно изобразяване при разгледаните в предходната глава писателки, а сборникът предоставя повече информация относно възгледите на авторката по отношение на жените и женското движение. На Сигрид Унсет са посветени много литературни изследвания, но за целите на дисертационния труд от най-голямо значение са тези от тях, чиято перспектива съответства на намеренията на настоящото изследване. Такива са например работите на Сусане Кнудсен (Knudsen 1985), Лив Бликсруд (Bliksrud 1988), Юфрид Ерикссон (Eriksson 1977), Анна Брит Квинге (Kvinge 1981) и др.

„Госпожа Марта Ули“ (1907) е дебютната творба на Сигрид Унсет. Макар този роман-дневник да започва с признание в изневяра от страна на протагонистката, той не е посветен толкова на физическата изневяра, колкото на изневярата на собствената си природа. За целите на дисертационния труд е изключително полезно да се проследи по какъв начин авторката дефинира тази специфична разновидност на изневярата. В течение на произведението става ясно, че според нейните разбирания жената изневерява на природата си, ако се съсредоточава върху себе си и личните си желания, за сметка на съпруга, децата и грижата за дома. Тоест всяко отклонение от традиционните възгледи за жената се смята за равностойно на изневяра на женската природа. Този начин на тълкуване на поведението на героинята обуславя еволюцията на нейната идентичност в романа. То започва с бунта ѝ срещу традициите и налаганите ѝ ограничения, но приключва със завръщането ѝ към традиционната женска роля. Така Сигрид Унсет не само налага собствените си възгледи по отношение на жените, но и се опитва да покаже, че жените не са в състояние да се възползват от предлаганите им от съвременното нови роли, защото те не съответстват на природата им. Това впечатление е засилено от комбинацията между авто- и хомодиегетичен разказвачески глас и промяната на формата на романа от дневник в началото в отделни записки към края. С помощта на тези средства писателката засилва представата за отслабването на чувството за идентичност на своята протагонистка и завръщането към традиционната женска роля като единствения възможен начин то отново да бъде стабилизирано. Сигрид Унсет се опасява, че налаганите най-вече от представителите на женското движение модерни представи за жените са обвързани с отричане на това, което тя разбира като изконно женствено, и предупреждава за негативните последици, до които би могло да доведе възприемането на подобни възгледи (точка 3.2.4.3. в дисертацията).

Несъвместимостта между традиционно женственото и съвременните представи за жената е една от основните теми и в романа „Йени” (1911), смятан от критиците за същинския пробив на авторката в литературата. Главната героиня в тази творба е неомъжена художничка, която отначало е представена точно като модерна жена, притежаваща и качества, традиционно възприемани като мъжки. С напредването на действията в произведението обаче постепенно научаваме, че тези „мъжки” качества са част от причините за възникването на вътрешен конфликт у протагонистката, защото влизат в противоречие с традиционните разбирания за женственост, към които тя се стреми.

Идентичността на Йени е представена по изключително интригуващ начин – главно през погледа на мъжете в живота ѝ. Всеки от тях я възприема различно под влиянието на личните си особености. Това до голяма степен води до прикриването на истинската същност на героинята и създаването на донякъде противоречив образ въз основа на наученото от тези мъже и мотивира включването на тази творба в дисертационния труд (точка 3.2.5.2. в дисертацията). Достъп до себевъзприятието на Йени добиваме само благодарение на наличието на моменти, в които перспективата на хомодиегетичния разказвачески глас в романа съвпада с нейната. Обикновено целта на тези пасажии е да ни запознае с мотивацията на протагонистката и факторите, обусловили развитието на идентичността ѝ. Най-голямо значение в това отношение в текста е придадено на структурата на семейството. Йени израства без баща, с майка, която се е вкопчила в нея и възпрепятства свободното ѝ общуване с други. Едва вторият брак на майката води до някакво положително развитие за идентичността на момичето, защото доведеният ѝ баща я взема под крилото си и насърчава личната ѝ еволюция. Смъртта му слага край на този процес. Сигрид Унсет представя

липсата на силна бащинска фигура в живота на момичетата като фактор, водещ до слабо развита идентичност и възникване на нарцисизъм. Представата на Йени за самата себе си е до голяма степен именно нарцистична (Срв. Bliksrud 1988: 113–115). Тя си е създала идеализиран образ за себе си, на който се опитва да отговори като спазва строги правила, силно ограничаващи поведението ѝ и свободната реализация на идентичността ѝ. Нарушаването на тези правила я кара да изгуби самоуважението си и постепенно предизвиква възникването на криза на идентичността, приключила със самоубийството ѝ (точка 3.2.5.3. в дисертацията).

Освен самата Йени този роман ни предлага и редица други многопластови женски персонажи. Общо за всички тях е дефинирането им въз основа на това до каква степен отговарят на традиционния женски идеал. Образите им всъщност са част от аргументацията на авторката в полза на необходимостта от завръщането към традиционния женски идеал и потвърждаването на неговата валидност като най-добрата алтернатива за реализация на идентичността на жената (точка 3.2.5.4. в дисертацията). В романа е налична и аргументация, легитимираща подчинената на мъжа позиция на жената (точка 3.2.5.6. в дисертацията), в комбинация с поставянето на различна оценка на женското и мъжкото приятелство (точка 3.2.5.5. в дисертацията). Между половете е прокарана ясна разграничителна линия и са отхвърлени всякакви възможности за реализация на женската идентичност с помощта на методи или качества, традиционно асоциирани с мъжете. За предаването на търсеното от писателката послание помагат не само персонажите, които, бихме се осмелили да твърдим, до голяма степен служат за целите на своята създателка, но и хетеродиегетичният разказвачески глас с външна фокализация. Макар да не се намесва директно в

повествованието, той също се проявява като изразител на личните възгледи на самата Сигрид Унсет.

Повече информация за мотивацията, криеща се зад тези възгледи, получаваме от сборника със статии „Мнения на една жена” (1919), в който е поместена голяма част от полемичното творчество на авторката, посветено на женските въпроси. Този сборник ни помага да проследим еволюирането на някои от възгледите на Сигрид Унсет и затвърждава много от създадените след прочита на „Госпожа Марта Ули” и „Йени” впечатления. Тук писателката открито защитава разбирането си за жената като същностно различна от мъжа и настоява за култивирането на разбираните като традиционно женски качества у жените. Тя категорично се противопоставя на съвременните идеи за приемане на някои от традиционните мъжки роли и от страна на жените и не се притеснява безмилостно да критикува целите на женското движение и погрешно ориентираните според нея усилия на неговите представители (точки 3.2.6.1. и 3.2.6.2. в дисертацията). Впечатление прави фактът, че в ранните си есета Сигрид Унсет не е толкова критично настроена спрямо представителките на женското движение и възможността, жените да намерят удовлетворение извън семейството и брака или да се опитат да съчетаят различни форми на личностна реализация. В по-късните текстове обаче се забелязва как понякога тя стига до крайности в начина си на изразяване, за да придаде по-голямо въздействие на аргументите си и налага представата за майчинството като единствената истинска реализация на жените. Нейният морален и етичен кодекс също е вложен в много от есетата в този сборник и дори ни помага да разберем някои от авторовите ѝ решения по отношение на представянето на литературните ѝ персонажи като Йени например (точка 3.2.6.3. в дисертацията).

Изразените в статиите от сборника „Мнения на една жена” възгледи за жените са консервативни, но на образите в романите и разказите си Сигрид Унсет позволява да мислят и действат като хора с най-разнообразни мнения и разбирания. За авторката е очевидно, че хората не са еднакви и тя съумява да представи своите персонажи правдоподобно. В резултат на стриктното ѝ придържане към реалистичното писане нерядко образите в художествените ѝ произведения олицетворяват или разкриват разбирания, различни от нейните собствени, и възприятието на читателите на казаното от текста невинаги съвпада с първоначалните ѝ намерения.

3.3.Кора Сандел (1880–1974) – в защита на „ненаблюдаваните” съдби

Кора Сандел е творческият псевдоним на Сара Фабрисиус. Макар и да принадлежи към същото поколение като Сигрид Унсет, тя осъществява своя писателски дебют чак на 46-годишна възраст. Въпреки късния старт Кора Сандел съумява да създаде творчество, което критиците смятат за едно от най-значимите в междувоенния период, а и след това. Причина за включването ѝ в дисертацията е отличното психологически издържано представяне на женските ѝ персонажи от една страна, а от друга качеството на трилогията ѝ за Алберте, позволяваща внимателното проследяване на формирането и еволюцията на идентичността на протагонистката в нея. Това обуславя и съсредоточаването на анализа именно върху трилогията, за сметка на някои от другите произведения на писателката. Всички от тях предлагат възможности за изследване на концепциите за женска идентичност, но само в трилогията за Алберте е възможно да се проучи нейното развитие във времето. При анализа на трилогията дисертационният труд се позовава и на обстояйните изследвания, посветени на нея, на Берит Рюен Мангсет (Mangset 1977), Осе Юрт Лервик (Lervik 1977), Янекен Йоверлан (Øverland 1977) и др.

В първия том от трилогията, „Алберте и Якоб” (1926), попадаме във вече позната ни от „Дъщерите на губернатора” (Колет) среда – средата на ембетсманите. Съществената разлика между двата романа не се състои толкова в различните епохи, които описват, колкото в различното позициониране на действието. Бързо става ясно, че традиционният женски идеал в съсловието на ембетсманите не се е изменил много с годините въпреки постиженията от страна на женското движение. Ограниченията, които той налага на момичетата от такива семейства не са се смекчили. Те дори са още по-големи в Северна Норвегия, където израства Алберте. Конфликтът, който възниква между традиционната женска роля и собствената уникална идентичност на героинята, се разкрива в два плана. От една страна благодарение на описанията на отношенията в семейството, където контрастът между възпитанието на Алберте и нейния брат Якоб подсказва за продължаващото влияние на традиционните женски и мъжки роли. Този контраст се онагледява и с помощта на разликите в поведението на братата и сестрата, породени от разликите във възпитанието им. В допълнение взаимоотношенията между майка и дъщеря и баща и дъщеря също оказват влияние върху формирането на идентичността на протагонистката. Отношенията с майката се характеризират със студенина и антагонистичност, защото тя се опитва да наложи на дъщеря си традиционните разбирания за женственост и подлага на критика всички проявления на собствена идентичност, отличаващи се от нормата. Отношенията с баща ѝ са много по-сърдечни и топли, но въпреки това Алберте не може да разчита на неговата подкрепа в сблъсъците с майка си (точки 3.3.4.3.4., 3.3.4.3.5. и 3.3.4.3.6. в дисертацията).

Вторият план, в който се разкрива конфликтът между собствената уникална идентичност на Алберте и традиционната женска роля, е

съпоставката, която героинята сама непрекъснато прави между себе си и своите приятелки. Тъй като основната тема в романа е именно този конфликт, всички женски персонажи в „Алберте и Якоб” биха могли да бъдат дефинирани в зависимост от това колко добре се вписват в традиционната женска роля (точка 3.3.4.3.1. в дисертацията). В опитите си да формира своя собствена уникална идентичност Алберте наблюдава и анализира главно представителките на своето съсловие, което предопределя преобладаването на женски образи от съсловието на елбетсманите в творбата, но въпреки това не липсват и представителки на по-долните класи. Техните образи най-често служат като контраст на общоприетите за съсловието на Алберте разбирания и олицетворяват възможности за реализацията на женската идентичност, до които самата протагонистка няма достъп (точки 3.3.4.3.2. и 3.3.4.3.3. в дисертацията). Неспособността на Алберте да се впише в представите за женска идентичност, налагани ѝ от майка ѝ и обществото, води до опит за самоубийство в края на романа, последван от вземането на решение въпреки всичко да продължи да се бори. Конфликтът, на който е посветен целият роман, не намира градивно разрешение, но краят му дава тласък за по-нататъшното развитие на идентичността на героинята.

В следващия том от трилогията, „Алберте и свободата” (1931), Алберте вече не е ограничена в сферата на дома, а води самостоятелен живот в Париж. Това произведение изследва реализациите на идентичността на необвързаните жени и отново разкрива колко малко са се променили обстоятелствата, определящи живота на жените, въпреки придобиването на по-големи независимост и права. Животът за необвързаните жени продължава да бъде директно обвързан със затруднения, опасности и неизменно чувство за самота. За Алберте той е едновременно постигната цел и бреме (точка 3.3.4.4.1. в дисертацията). Централният конфликт в този роман

е между желанието на протагонистката за сближаване и страха ѝ от обвързване, ръководещи както поведението ѝ, така и проявленията на идентичността ѝ. Този път той е разкрит с помощта на любовните връзки на Алберте, които оказват формиращо влияние върху нея. Към края на романа конфликтът между желанието за сближаване и страхът от обвързване води до възникването на нов конфликт: между творчеството и майчинството, налага се героинята да избира между двете. Тя се посвещава на майчинството, не защото смята, че това е наистина по-доброто решение за самата нея, а от чувство за отговорност. Тя не е готова да пожертва детето си в името на личната си реализация. В течение на повествованието в „Алберте и свободата” протагонистката развива умение за емпатия, което не ѝ позволява да постъпи егоистично в тази ситуация (точки 3.3.4.4.2. и 3.3.4.4.3.).

Еволюцията на идентичността на Алберте и в този том от трилогията се осъществява на фона на другите женски персонажи в творбата. В съгласие с основния конфликт в творбата тук те са дефинирани в зависимост от отношението си към любовта, при това основно любовта извън брака. Повечето от тях са неомъжени творци, подобно на самата героиня, и предоставят примери за различни възможности на реализация на женската идентичност (точка 3.3.4.4.4. в дисертацията).

Конфликтът между творчеството и майчинството, който за първи път е засегнат в края на „Алберте и свободата”, е основен за последния том от трилогията, „Само Алберте” (1939). Тук отново се завръща и конфликтът между собствената уникална идентичност на протагонистката и традиционната женска роля, която обществото очаква от нея да изпълнява (точка 3.3.4.5.2. в дисертацията). Макар тя все още да не е способна да се впише в нея, в този роман разочарованието от това е смекчено от по-голямата увереност, която Алберте е придобила с времето. За развитието и

стабилизацията на идентичността ѝ значение имат придобитото в предходния том умение за емпатия и задълбочената саморефлексия. Влияние тук оказва и любовта към мъж, който не е баща на детето ѝ и с когото тя не може да бъде заедно, но който оказва изключително благотворно въздействие върху идентичността и творчеството ѝ (точка 3.3.4.5.3. в дисертацията). Тези постепенни промени в положителна насока създават необходимите предпоставки в края на „Само Алберте“ героинята да се осмели да избере да поеме по пътя към себerealизацията като творец и да даде пълен израз на идентичността си.

Другите женски персонажи в „Само Алберте“ за пореден път изиграват ролята на контрапункт на протагонистката или представят други варианти на реализация на женствеността. Този път те захранват рефлексията, авторефлексията и житейския анализ, а тъй като връзката с детето е една от основополагащите дадености в живота на Алберте, много от другите женски образи в романа са дефинирани посредством наличието или липсата на деца (точка 3.3.4.5.5. в дисертацията).

Всяка част от трилогията е посветена на различна фаза от живота на героинята. Избраните фази представят моменти, в които конфликтът между традиционната женска роля и стремежът към самостоятелност е най-осезаем и често води до идентичностен конфликт. Оказва се необходимо Алберте да се сблъска с любовта, брака и майчинството, за да придобие по-добро разбиране за условията на живот на жените и увереност да поиска свободата си. Цената на тази свобода се оказва самотата. За да се реализира една жена, е необходимо най-напред да се утвърди като човек като напусне ограниченията на семейния и обществения живот. Поне до това заключение стига протагонистката. Поради тази причина начинът, по който се гледа на жените в поредицата, би могъл да бъде определен като едновременно оптимистичен

и песимистичен. Оптимистичното се съдържа в логичния извод, че жената е достатъчно силна да се пребори с ограниченията, които обществото ѝ налага, и да реализира характера и таланта си въпреки трудностите, които среща по пътя си. Песимистично е наблюдението, че тя не може да се радва на успех едновременно като човек и като жена, а е принудена да избере само едното. Намирането на самостоятелност и свобода в самотата изглежда единственото логично разрешение на конфликтите в трилогията. Условищата в обществото, в което живее Алберте, не предоставят възможност за друга реалистична алтернатива. Съвместяването на творческо и женско битие изглежда непостижимо в епохата на създаването на това произведение (точка 3.3.4.5.4 в дисертацията).

3.4. Сигрид Унсет и Кора Сандел – обобщение и съпоставка

За приемственост между Сигрид Унсет и Кора Сандел е трудно да се говори. В много отношения двете писателки са пълни противоположности, което прави сравнението помежду им още по-интересно. Творбите на Кора Сандел никога не съдържат очевидна поука. Тя не морализира и не осъжда своите герои. Произведенията на Сигрид Унсет, както художествените, така и полемическите, са неизменно свързани с проповядването на определен морал и етически идеал.

Сигрид Унсет определя майчинството като най-важната задача в живота на жената, Кора Сандел гледа по същия начин на себerealизацията. Макар и двете авторки да осъждат промените, засягащи положението на жените в обществото, Кора Сандел е много по-положително настроена към предоставяните на жените от нейното съвремие възможности. Двете писателки са единомислещи, че настоящото положение на жените в обществото не е особено добро, но докато Сигрид Унсет смята, че евентуално

подобрене ще настъпи единствено след завръщане към традиционните ценности от миналото, Кора Сандел е по-склонна да вярва във възможността в бъдеще жените да намерят начин да съвместят работа и грижа за семейството и по този начин да реализират повече аспекти на своята идентичност.

Въпреки всичко между двете авторки съществуват и прилики. Нито Сигрид Унсет, нито Кора Сандел се включва в женското движение. Сигрид Унсет открито опонира на неговите цели и представители, а Кора Сандел не се включва в него най-вече, защото не обича да привлича внимание върху себе си. И при Сигрид Унсет, и при Кора Сандел се наблюдава голямо влияние едновременно от страна на европейските литература и култура и от страна на скандинавските литература и култура. Комбинацията между европейско и скандинавско е характерна за творчеството и на двете писателки.

Героините на Сигрид Унсет са представени както в сферата на дома, така и извън нея. Те биват и омъжени, и неомъжени, но общо и за двата типа е убеждението, че бракът и майчинството са най-успешната реализация на жената, а нейното място е в дома. Това се отнася и за работещите жени. Женските персонажи на Кора Сандел са изключително разнообразни, варират както брачният им статус, така и сферата им на действие. И двете авторки обръщат особено внимание на жените от по-висшите класи, съсловието на ембетсманите и буржоазията, и на жените творци, но не пренебрегват и представителките на работническата класа. Много от женските образи в творчеството на Сигрид Унсет и Кора Сандел работят извън дома или издържат семейството си. Възрастта им също варира, фокус на повествованието не са само младите жени. По този начин в произведенията им могат да се открият много и различни аспекти и проявления на женската

идентичност, а представата, която читателите добиват за жените от тяхното съвремие, се нюансира и обогатява.

И двете авторки прибегват до употребата на комбинация между хетеродиегетичен и хомодиегетичен разказвачески глас при представянето на своите героини. Освен това и при двете се наблюдава превес на хомодиегетичния разказвачески глас, а хетеродиегетичният разказвачески глас е винаги с външна фокализация. И двете използват този разказвачески глас като изразител на някакво мнение по отношение на персонажите и техните действия. При Сигрид Унсет става въпрос за споделяне на личните ѝ разбирания. Кора Сандел от своя страна прибегва до иронията от страна на хетеродиегетичния разказвачески глас, за да насочи читателското внимание към несправедливостта в дадена ситуация.

Сигрид Унсет и Кора Сандел представят два различни погледа върху жената и нейната идентичност. Въпреки съществуващите противоречия между тях, и двата са ценни по своему, тъй като разкриват съществуването на възможности за алтернативно тълкуване на положението на жените в съвременното им, а това на свой ред илюстрира усложнената ситуация на съвременните жени в условията на епоха, характеризираща се с динамични промени.

4. Заключение

В хода на изследването беше подчертано безспорното наличие на влияние от страна на епохата върху формирането на идентичността на разглежданите писателки и тяхното творчество. Това влияние идва не само от Европа и света, но и от съседните скандинавски държави и споделеното с тях културно наследство. Семейството също се оказва от решаващо значение що се отнася до формирането и развитието на идентичността на авторките. В

особено голяма степен това се отнася до значимостта, която съпрузите и бащите притежават за живота на четирите жени.

С помощта на своите произведения и четирите писателки се включват в обществените дебати и с тяхна помощ се опитват да повлияят или променят общественото мнение. Взаимодействието между литература, автор и действителност е особено осезаемо при Камила Колет, Амалие Скрам и Сигрид Унсет, които се включват в обществените дебати не само чрез художествените си творби, а и чрез полемични есета и статии, но е налице и при Кора Сандел, макар тя да страни от вниманието на публиката. Творчеството на всяка от тези авторки е социално ангажирано и насочващо вниманието към актуална за тяхното съвремие проблематика, но е и повлияно от особеностите на епохата, в която е създадено, и от предпоставките, обуславящи личното развитие на писателките. По този начин на практика то онагледява взаимното влияние между автор, социална среда и текст, което стои в основата на разбиранията за литературата на представителите на новия историзъм.

Проучването на наличието или липсата на връзка между включените в изследването авторки и женското движение в страната доведоха до изключително интригуващи резултати: Всъщност нито една от тези писателки не се включва в и не се идентифицира с женското движение. Камила Колет би могла да се смята за негова предшественичка и вдъхновителка (като такава е възприемана от самите представители на движението) и в полемичните си трудове коментира женското движение както в родината си, така и в чужбина, но същевременно се отграничава от тях. Между Амалие Скрам и Кора Сандел и женското движение не съществуват никакви преки връзки, макар в произведенията им да се разглежда проблематика и застъпват тези, свързани с женското движение.

Сигрид Унсет открито опонира на представителите и целите на това движение и в художественото, и в полемичното си творчество. Тази тотална липса на директна взаимосвързаност между четирите авторки и женското движение въпреки общия им фокус е забележителна. Толкова повече тя подчертава обратната връзка между литература и обществени процеси, тъй като писателките допринасят за сензибилизирането на общественото мнение по определени теми и за създаването на дискусийна среда в обществото чрез произведенията, а не чрез личния си пример.

Обща и за четирите авторки е силната ангажираност с положението на жените в обществото и свързаните с това проблеми, но въпреки този споделен фокус не е налична приемственост между всички от тях. Такава се наблюдава между Камила Колет и Амалие Скрам, където би могло да се каже, че първата проправя път за втората и директно я вдъхновява с творчеството си. Сигрид Унсет коментира полемиката на Камила Колет, но по-скоро с цел да я критикува, отколкото да признае достойнствата ѝ като литературен феномен, поставил началото на дискусията на женските въпроси в Норвегия. Между Камила Колет, Амалие Скрам и Кора Сандел не съществува директна връзка. Все пак, макар Камила Колет и Амалие Скрам да не оказват пряко влияние върху литературната продукция на Сигрид Унсет и Кора Сандел, двете писателки от XX век без съмнение се опират на създадената от тях традиция на женско писане в страната и на публика за такива произведения. Самият факт, че в творбите си повдигат нови въпроси и разглеждат нови теми, тъй като двете авторки от XIX век вече са обърнали внимание на определени страни на женската идентичност, нейното формиране и реализация, е показателен. В това отношение въпреки всичко между четирите авторки съществува приемственост.

С творчеството си Камила Колет, Амалие Скрам, Сигрид Унсет и Кора Сандел ни помагат да си създадем изключително богата и детайлна представа за жените в тяхната родина. Те пишат за представителки на различни класи и разкриват разликите между тях по отношение на формирането и реализацията на тяхната идентичност. В допълнение към това пишат и за жени на различни възрасти и така нюансират представата за женска идентичност, която откриваме в произведенията им. Сферите, в които се реализира женската идентичност, в творбите на четирите писателки са пряко зависими от действителното положение на жените в обществото в тяхното съвремие. Камила Колет и Амалие Скрам пишат за жени, затворени в сферата на дома и семейството, защото творчеството им е посветено на представителките на по-висшите класи, които наистина са затворени в тези рамки. Сигрид Унсет и Кора Сандел създават протагонистки, които също са представителки на по-висшите класи, но особеностите на епохата, в която живеят, правят възможно разглеждането им и извън сферата на дома и семейството. В този период вече всички жени имат достъп до работа. Творбите на четирите авторки не само коментират, но и разкриват характеристиките на тяхното съвремие.

Наратологичните похвати, които четирите писателки използват при обрисуването на идентичността на своите женски персонажи, също предоставят основа за интересни съпоставки, които водят до заключението, че действително би могло да се твърди, че в литературата, писана от тях, се наблюдава предпочитание към определени средства при представянето на женската идентичност. И четирите използват комбинация от хетеродиегетичен и хомодиегетичен разказвачески глас за тази цел. Въпреки еднакъв им избор в това отношение е важно да се уточни, че всяка от тях

подхожда към тази комбинация по различен начин и съумява да я направи едновременно универсална и специфична за своето собствено творчество.

С произведенията си Камила Колет, Амалие Скрам, Сигрид Унсет и Кора Сандел доказват, че жените писателки са в състояние не само да се придържат към налаганите им литературни конвенции, но и да обогатят по забележителен начин литературната традиция в родината си и в Европа. Силната ангажираност с типично женската проблематика в творчеството им участва в подготовката на обществени промени, които постепенно ще помогнат на Норвегия да компенсира изоставането си от Европа и света в това отношение. С творбите си авторките едновременно вземат активно участие в обществените и културните процеси и разкриват еволюцията на концепциите за женска идентичност в родината си. Това ги прави особено ценни както от норвежка гледна точка, така и от гледна точка на световната литература, писана от жени.

Библиография към автореферата:

1. Колет 2005: Колет, Камила. *Дъщерите на губернатора*. Превод: Анята Качева. София: Делакуорт, 2005.
2. Унсет 1985: Унсет, Сигрид. *Йени*. Превод: Антония Бучуковска. София: Народна култура, 1985.
3. Beyer 1996: Beyer, Edvard. Beyer, Harald. *Norsk litteraturhistorie*. Otta: Tano Aschehoug, 1996.
4. Bjerkelund 1989: Bjerkelund, Ragni. *Amalie Skram. Dansk borger, norsk forfatter*. Gjøvik: Aschehoug, 1989.
5. Bliksrud 1988: Bliksrud, Liv. *Natur og normer hos Sigrid Undset*. Oslo: Aschehoug, 1988.

6. Bonnevie, 1977: Bonnevie, Mai Bente. Den gifte kvinnen i det borgerlige ekteskap. I: *Et annet språk. Analyser av norsk kvinnelitteratur*. Sarpsborg: Pax forlag, 1977.
7. Colett 1897: Collett, Camilla. *Amtmandens døttre*. Kristiania og Kjøbenhavn: Alb. Gammermeyers Forlag, 1897.
8. Colett 1913: Collett, Camilla. Fra de Stummes Leir. I: *Samlede Verker. Bind II*. Kristiania og Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag, 1913.
9. Collett 1913: Collett, Camilla. Mod Strømmen. I: *Samlede Verker. Bind III*. Kristiania og Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag, 1913.
10. Collett 1913: Collett, Camilla. Mod Strømmen. Ny Række. I: *Samlede Verker. Bind III*. Kristiania og Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag, 1913.
11. Collett 1913: Collett, Camilla. Strikketøisbetragtninger. I: *Samlede Verker. Bind II*. Kristiania: Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag, 1913.
12. Engelstad 1988: Engelstad, Irene. "Naar jeg kommer, blir jeg ganske annerledes grov." Amalie Skram (1846–1905). I: *Norsk kvinnelitteraturhistorie. Bind 1 1600–1900*. Oslo: Pax Forlag, 1988.
13. Erikson 1959: Erikson, Erik H. *Identity and the Lifecycle*. New York: International Universities Press, 1959.
14. Eriksson 1977: Eriksson, Jofrid. Angrepet som forvandlet seg til et forsvar. Om kvinnelighet, kjærlighet og kjernefamilie i Sigrid Undsets Jenny. I: *Et annet språk. Analyser av norsk kvinnelitteratur*. Oslo: Pax Forlag, 1977.
15. Espedal 1977: Espedal, Bodil. Ikke gråt – gjør motstand! I: *Et annet språk. Analyser av norsk kvinnelitteratur*. Oslo: Pax Forlag, 1977.
16. Garton 1993: Garton, Janet. *Norwegian Women's Writing 1850 –1990*. London: The Athlone Press LTD, 1993.

17. Genette 1980: Genette, Gerard. *Narrative Discourse. An Essay in Method*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1980.
18. Goffman 1956: Goffman, Erving. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Edinburgh: University of Edinburgh, Social Sciences Research Centre, 1956.
19. Greenblatt 1989: Greenblatt, Stephen. Towards a poetics of culture. In: *The New Historicism*. New York: Routledge, 1989.
20. Honegger 1991: Honegger, Claudia. *Die Ordnung der Geschlechter*. Frankfurt Main: Campus, 1991.
21. Knudsen 1985: Knudsen, Susanne. Om at bedrive metafor. I: *Kvinnesyn – tvisyn: en antologi om Sigrid Undset*. Oslo: Novus, 1985.
22. Krane 1951: Krane, Borghild. *Amalie Skram og kvinnens problem*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1951.
23. Kvinge 1981: Kvinge, Anna Brit. *Sigrid Undsets Jenny*. Oslo: Novus Forlag, 1981.
24. Lervik 1977: Lervik, Åse Hiorth. *Menneske og miljø i Cora Sandels diktning: en studie over stil og motiv*. Oslo: Gyldendal, 1977.
25. Mangset 1977: Mangset, Berit Ryen. *Alberte – fra et kvinnesynspunkt*. Oslo: Novus Forlag, 1977.
26. Mead 1972: Mead, George Herbert. *Mind, Self and Society*. Chicago etc.: University of Chicago Press, 1972.
27. Moi 2014: Moi, Torill. Jeg er ikke en kvinnelig forfatter. I: *Samtiden*. 2014, 3.
28. Sandel 1965: Sandel, Cora. *Bare Alberte*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1965.
29. Sandel 1976: Sandel, Cora. *Alberte og friheten*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1976.

30. Sandel 1986: Sandel, Cora. *Alberte og Jakob*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1986.
31. Skram 1955: Skram, Amalie. *Fru Ines*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1955.
32. Skram 1956: Skram, Amalie. *Forraadt*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1956.
33. Skram 1973: Skram, Amalie. *Constance Ring*. Oslo: Pax Forlag, 1973.
34. Skram 1991: Skram, Amalie. *Lucie*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1991.
35. Undset 1982: Undset, Sigrid. *Et kvinnesynspunkt*. Oslo: Aschehoug, 1982.
36. Undset 1992: Undset, Sigrid. *Jenny*. Oslo: Den Norske Bokklubben, 1992.
37. Undset 2007: Undset, Sigrid. *Fru Marta Oulie*. Oslo: Det norske språk- og litteraturselskap, 2007.
38. Veeder, Harold. Introduction. In: *The New Historicism*. New York: Routledge, 1989.
39. Ørjasæter 2003: Ørjasæter, Kristin. *Camilla. Norges første feminist*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 2003.
40. Øverland 1977: Øverland, Janneken. "En vet for lite om hvordan en skal leve livet." I: *Et annet språk. Analyser av norsk kvinnelitteratur*. Oslo: Pax Forlag, 1977.

Резюме на приносите в дисертационния труд:

1. Дисертационният труд осъществява подробен сравнителен анализ на еволюцията и динамиките в концепциите за женска идентичност в норвежката литература, писана от жени. Този опит е оригинален и за България, и за Норвегия.
2. Проучването на наличието или липсата на взаимосвързаност между литературата, създавана от жени, в Норвегия и развитието на женското

движение в страната позволява наблюдения и нови изводи, разкриващи особеностите, характерни за този тип литература в Норвегия, и предоставящи нова информация, която улеснява и подпомага по-доброто ѝ разбиране. За тази цел допринася и проучването на степента, в която своеобразното скандинавско наследство и влиянието от Европа и света оказват въздействие върху творчеството на включените в изследването писателки.

3. Съпоставката между творчеството и личностите на четирите изследвани в дисертационния труд авторки и опитът да бъдат намерени приемственост и взаимодействие помежду им са първите усилия, насочени конкретно в тази посока както в България, така и в Норвегия.

4. Благодарение на синхронния и диахронния анализ на произведенията, включени в изследването, се онагледява и потвърждава наличието на връзка между автор, социални фактори и текст, постулирана от представителите на новия историзъм.

5. Приносен момент е също установяването на предпочитанието към определен тип наратологични техники, с които писателките си служат при представянето на женската идентичност в творбите си, и особеностите на употребата им в творчеството на всяка авторка.

6. Дисертационният труд представлява първото представяне на особеностите на норвежката литература, писана от жени, пред българска публика. Чрез него в българския научен дискурс се въвежда богат корпус от факти за норвежкото общество, история, култура и литература, имена на личности, заглавия на произведения и реалии.

7. Избраната тема и научна проблематика са актуални, използвани са съвременни методи за литературен анализ. Съществува възможност за приложение на постигнатите резултати в обучението в специалност скандинавистика.

8. Изследването съдържа преводи на цитати от творби, които досега не са излизали на български език, и по този начин предлага достъп до тях, който не е бил наличен преди.

Списък на публикациите по темата на дисертационния труд:

1. Станимирова, Надежда. Положението на жените в обществото – критика на статуквото в ранното творчество на Амалие Скрам // Тринадесета конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти от ФКНФ. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2017, стр. 187–192.
2. Станимирова, Надежда. Значимостта на образованието и възпитанието за формирането на женската идентичност в романа „Дъщерите на губернатора” на Камила Колет // Четиринадесета конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти от ФКНФ. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2017, стр. 342–348.
3. Станимирова, Надежда. Измерения на женствеността в романа „Йени” на Сигрид Унсет // Петнадесета конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти от ФКНФ. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2018, стр. 82–87.
4. Станимирова, Надежда. Езикът като фактор при формирането на женската/мъжката идентичност // Докторантска конференция „Млади изследователи“, под печат.
5. Станимирова, Надежда. Индивидът и малкият град // „На изток от слънцето, на запад от луната”, под печат.